

[Faint handwritten text on a small label on the spine]

Sammelbd

Quint. 1. Teil

13 Alph. 13 beginn

Compendium der Naturgeschichte

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Continentur hoc volumine .

1. D. C. Chemnitij Quaestiones in Genesim. X disp.
H. V Programmata in quibusdam gētōssis locis Scē.
2. D. Chemnitij Disp. de Arbore vitæ & M. Hedem.
3. D. Chemnitij Disp. de Arbore scientiæ boni et mali
& prologo M. Exillem.
4. Sauberti Disp. de Statua salis et Lothi ex Sodoma
egressu, Gen. 19. & Muller.
5. M. I. Strychmuth Disp. IV. de Locatione Isaacij.
6. M. Linbontanz Disp. de Rachelis deliciis Duclain.
7. Strychmuth de Circumcisione Zipporæ & Moim.
8. M. Mayrln de Vocula Man Exod 16. & Lindemann.
9. M. Vicej de Urim atq; Tummim & Linbontanz.
10. Strychmuth de Hirco emissario populi peccata in desertum
bajulante Lev. 16. & M. Wöfler.
11. D. G. Calixti de Usuris & Mylius.
12. D. Chemnitij Disp. de Libello repudij & Fulda.
13. M. Pfeifferi Disp. de Festis Ebraeorum & Schumann.
14. M. Wilclij de Enigmatē Samsonis & Wöfler.
15. M. Zierow de Sacris Judæorum vinculis in specie de
Voto Jephthæ, de Statua salis (3) de Scypho Josephi
& Udenius.
16. M. Baumoin de Voto Jephthæ & Moserghmiedin.
17. C. Schraderi Programmata de voto Jephthæ.
18. M. Wöfler de Dagonē Philistæorum idolo & Wöttinger.
19. M. Crausij de Succoth Benoth idolo, & Lyr.
20. D. E. Gerhardi Spectrum Enclosureum, ca. 1. Sam. 28.
& Hahn Amstelodam.

21. M. Hederij disp. de Scissione vestium, Hebraeis
ac Gentilibus usitata, ^{Gothofr.} Guntherus Schultesig.
22. M. Ludovici disp. II de Templo Salomoneo, quando, ubi,
a quo, quibus et quomodo constructum fuerit ^{R. Binder.}
23. D. Meisnerij disp. de Curriculo vitae Salomonis ^{R. M. v. l. l. h.}
24. D. Chemnitij de Salute regis Salomonis ^{R. M. Peterson.}
25. M. de Clerice Epulum Belschazar fatali Scia illustre
Cap. V. Dan. ^{R. Kirchmaier.}
26. I. Martini de Libris Scripturae perditis ^{R. M. Beckmann.}
27. D. E. Gerhardi de Libris Dei ^{R. M. Pretorius.}
28. Frischmühl de Melech et coeli ex Jerem. 44. ^{R. König.}
29. Sauberti disp. in quaedam controversa S. Scripturae
Loca ^{R. Priester.}
30. M. Goetzij de Redemptore Hebraeorum ^{R. Melius.} H. de
vindice sanguinis quo et de Redemptore Hebraeorum disp. 2da ^{R. Durum.}
31. Sauberti de Messia ejusq. insionibus qualitatibus et attributis
ad Vaticinium Is. 9. v. 6, 7. ^{R. Schröderus.}
32. D. Niemannij, de Jesu mortuo et sepulto Es. 53. 9. ^{R. Boily.}
33. Frischmühl Harmonia Michaelae V. 1. et Matth. 11. 6. ^{R. Angelin.}
34. Frischmühl de Nativitate Messiae ^{R. Mich. v. l. l. h. & l. b.}
35. Frischmühl de manuum pedumq. Messiae in ejusdem crucifixi,
perforatione ex Gal. 22. p. 17. ^{R. Maig.}
36. M. Crausij de Iosepho et Maria Salvatoris parentibus
^{R. Wight.}
37. M. Letschij de Cunabulis Christi ^{R. Gerhardt.}
38. M. Goetzij de Praesepio Christi ^{R. Meldovius.} Disp. II.
39. Olearij disput. p. lic. de Lumine gentium Luc II sub Ps. D. Gerhardt
40. Frischmühl de Sabbato Deuteroproto ex Luc. 6. v. 1.
^{R. Crausius.}

41. Frühmühl de Sacra Scriptura in Legem Prophe-
tas et hagiographa divisione & M. Dürer dilt.
42. D. Kunadij Diss. de Confessione Petri et eam secuta
Christi responsione ex Matth. 16. & p. Lic. Neander.
43. Slevooti de Profelitis Iudaeorum Matth. 23. v. 15.
& P. Hermann.
44. D. Chemnitij Diss. de Decreto divino circa passio-
nem et mortem Christi & M. Finlerus.
45. Posneri de Sudore Christi Sanguineo, utrum naturalis
fuerit: Diss. Physica & Buttner.
46. Posneri de Sinoularibus ac mirandis quibusdam quae
morte Christi in natura acciderunt, utrum a natura
fuerint & Bacius.
47. Goetzij de Osculo & Kempius.
48. Goetzij de Suspensio Iudae diatribe & Wameccius.
49. M. Freislebij de Titulo crucis Christi & Georg.
50. M. Schlemmij de Acclamatione religiosa ac civili
gentilium. II. de acclamatione sarcastica: Ave Rex Iudaeorum
Christo iam crucifigendo exhibita. & Richardi.
51. M. Gressij de Cruce.
52. Frühmühl de Flebili Messiae in cruce pendentis oeni-
tu / ELL ELL LAMA SABACTANI, ad off. Iudaeos & Winderer.
53. D. Hildebrandi de Lacrymis Christi (2) D. Meisneri
de Sanguine Christi (3) D. Gvenstedt de Vul-
neribus Christi (4) D. Frühmühl de
Sepultura Jesu. Jes. 53. 9.
54. M. Wonna de Cultu Simonis magi apud Romanos
contra Baronium & Roeschig.
55. Korban Bes Hammizadasch de Devastatione
Hierosolymae et templi sanctissimi historia,
a Iudaeis ipsis concinnata una cum historia devastationis
urbis Bethar et Turmalca.

56. Bosti de Ara ignoti Dei ex Actor. 17. v. 23. & Donna
 57. D. I. Musæi Anvelologia Apostolica ex Hebr. 1. v. ult.
 pro Licent. Disp. Olearius.
 58. M. Bosen Disp. mans. de Unico Jesu Christi Evangelio
 à Paulo Aplo ad h. destruentes et deserentes Anathemate
 def. Cap. 1. Ep. ad Galat. v. 6. 7. 8. 9.
 59. Bosij Exercitatio Philologica, in qua ostendit, VEWTE
 ΓΚΑΣ ἐπιδικασίας 2 Timoth. 2. v. 22. perperam exponi
 novas vel novarum rerum cupiditates.
 60. D. E. Gerhardi de Beatitudinis in Domino morien-
 tium privilegio, ex Apocal. 14. v. 13. & M. Elliverus.
 61. D. Sennerti Scrutinium Linouarum Orientalium:
 Ebraeo-Chaldeo-Arabico-Persico-Ethiopica: senario
 Mnematico inclusum. & Clodius.
 62. D. Alb. Graueri Gistio: Quod multi etiam omni
 exceptione eruditissimi viri, in S. literarum
 interpretatione à via veritatis aberrare
 videmus?

FINIS.

QUOD DEUS BENE VERTAT!
DISPUTATIO THEOLOGICA

De
**ARBORĒ SCIEN-
TIÆ BONI ET MALI,**

Quam
AUCTORITATE
Plurimum Reverendæ, Amplissimæ & Spectatissi-
mæ FACULTATIS THEOLOGICÆ in almâ
Salanâ;

PRO LOCO

In EADĒM ritè consequendo

Majorum More

Publicè ventilandam

Ad Diem 22. Septembris Anno M. DC. LII. proposuit

CHRISTIANUS CHEMNITIUS,

S.S. Theol. D. & P. P. ut & Ecclesiæ ibidem & Dioc-

eseos tum temporis Vice-Pastor & Vice-

Superintendens.

RESPONDENTE

M. ABRAHAMO ERZBERGERO

Crimmicia Misnico.

EDITIO TERTIA

JENÆ.

Typis JOHANNIS NISII,

ANNO M. DC. LXIII.

SERENISSIMO AC CELSISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO

DN. FRIDERICO WILHELMO,
Duci Saxoniae, Juliaci, Cliviae ac Montium, Comiti
Provinciali Thuringiae, Marchioni Misniae, Comiti de
Marcâ & Ravensberg, Dynastę in Ravenstein;

Domino meo clementissimo,

GRATIAM, PACEM ET BENEDICTIONEM,
ab individuâ & Sacro-Sanctâ TRINITATE!

Serenissime ac Celsissime PRINCEPS, Domine Clemen-
tissime. De virtutibus Imperatoris Theodosii ita Theodoretus, libr.
V. cap. XXXVI. Quamquam iste Imperator multis aliis virtuti-
bus eximiè decoratus erat, clementiâ tamen, vel maximè mansuetudi-
ne, animi tranquillitate, quæ nullis procellis agitari poterat, fide deni-
que sincerâ & spectatâ excelluit. Cujus rei certissimum argumentum
ostendam: Cum Rhoilas dux Scytharum, qui Nomadæ dicuntur, tra-
jecto Istro, cum ingentibus copiis Thraciam populari & prædas agere in-
ciperet; ac Constantinopolim urbem primariam obsessurum, & momen-
to temporis capturum, atque adeò solo æquaturum minaretur: Deus
fulminum jactu & facibus coelitus demissis cum illum combussit, tum
universum exercitum penitus absumsit. Quæ eadem non sine laude in-
signis Pietatis, de eo testatur quoque Socrates, lib. 7. c. 42. inter alia
de ista Barbarorum irruptione, & coelitus lato auxilio scribens: Post ty-
ranni, Johannis, necem, barbari, quos ille ad auxilium sibi contra Ro-
manos ferendum accersiverat, in fines imperii Romani incursionem fa-
cere constituerunt. Quo audito, Imperator, uti solebat, istarum rerum
curam DEO commendavit: atque precibus se totum dedens, brevi,
quod in optatis erat, est consecutus. Primum illorum Dux fulminis i-
ctu interiit: Deinde pestis subsecuta, maximam partem hominum, qui
ei parebant, è medio sustulit. Neque hoc satis esse videbatur; sed i-
gnis etiam de coelo delapsus, complures eorum, qui supererant, absum-
sit. Quæ res barbarorum animis maximum injecit timorem; non
tam propterea, quòd contra bellicosam Romanorum gentem arma fer-

re

re ausi fuissent, quàm quòd Romanos à DEO præpotenti adjutos animadverterent. Proxima virtus, cui post PIETATEM Theodosium deditum fuisse legimus; CUSTODIA fuit & CURA VERÆ RELIGIONIS. Hinc ita pientissimus Imperator in literis ad Synodum Ephesinam: cùm magnam omnium, quæ è Republicâ sunt, curam habeamus, tum verò maximam illorum, quæ ad pietatem RELIGIONEMque CONSERVANDAM pertinere arbitramur. Per ea namque cœtera quoque bona hominibus supeditantur. Scripsimus proinde non ita multò antè de pietatis Vestræ Synodo apud Ephesiorum metropolim congregandâ; eaque Sacræ nostræ inferuimus, quæ instituto rei quàm maximè convenire censebamus. Cui SEDULITATI & CURÆ conjunxit AMOREM LITERARUM. Nam ita IDEM, de gymnasio literario, sive Constantinopolitanâ Academiâ, III. Kal. Martii, A. C. CCCCXXVI. editâ sanctione: Habeat auditorium specialiter nostrum, in his primùm quos Romanæ Eloquentiæ doctrina commendat, Oratores quidem tres numero, decem verò Grammaticos. In his etiam, qui facundiâ Græcitatæ pollere noscuntur, quinque numero sint Sophistæ, & Grammatici æquè decem. Et quoniam non his artibus tantùm adolescentiam generosam optamus institui, profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ, memoratis magistris sociamus auctores. Unum igitur adjungi cœteris volumus, qui Philosophiæ arcana rimetur, duos quoque, qui Juris ac Legum formulas pandant. Ac Idibus ejusdem mensis aliâ editâ sanctione, eos, qui diutiùs in eadem functione meruissent, Comitivæ ordinis primi dignitate idem Imperator honestare voluit, hos scilicet, Græcorum Grammaticorum, Helladium & Syrianum, Latinorum Theophilum, Sophistarum Martinum & Maximum, Jurisperitorum Leontium: eodem quoque honore addens, cœteros exornandos fore, cùm viginti duorum annorum cursum docendo complèssent. Quæ legi possunt, in Actis Ephes. edit. Pelt. tom. 1. c. 13. & in Cod. Theodos. l. 3. de stud. liber. Et. l. 1. de Profess. Cùm itaque iisdem virtutibus, quibus olim excelluit Theodosius, eximiè decorata sit; atque clementiâ, mansuetudine, animi tranquillitate, fide denique sincerâ & spectata, at-

que ita verâ PIETATE, CUSTODIA RELIGIONIS, & AMORE
LITERARUM constantissimo, itidem fulgeat velut inter stellas
Luna minores; Serenissima Vestra CELSITUDO, PRINCEPS ac
DOMINE clementissime, Nutritie Academiæ Jenensis Gratiofif-
sime: Ideò Illustrissimo Serenissimæ Vestræ Celsitudinis Nomi-
ni, & immortalis VIRTUTUM memoriæ, hoc quasi trophæum e-
rigere: & Vestræ Celsissimæ SERENITATI, humilimâ Disputa-
tionis pro LOCO habitæ inscriptione, publicè pro CURA ACA-
DEMIÆ, & quòd etiam me immerentem in numerum Professo-
rum clementer adsciverit, gratias agere subjectissimè volui. Su-
scipiat itaque Illustrissima Vestra Celsitudo, PRINCEPS ac DO-
MINE Clementissime; sereno vultu hanc qualemcuque DISPU-
TATIONEM; Cujus Respondens, Serenissimæ Vestræ CELSI-
TUDINIS Alumnus est, Magister summæ spei, & probatæ eru-
ditionis, ac Illustri munificentia laudabiliter apud nos vivens: &
ut obsequiosè rogo, ne aspernetur, quicquid etiam hoc est char-
tacei muneris, quod vestræ CELSITUDINI coagmentata quasi cum
gratiarum actione, & in subjecti animi testificationem, humili-
mè offertur. Sacro-Sancta TRINITAS conservet Illustris-
simam Vestram CELSITUDINEM, Ecclesiæ, Patriæ, & Aca-
demiæ, atque sub umbrâ alarum suarum, ad seros usque annos
feliciter perrenare jubeat. Dabam IENÆ, post Idûs Septembr.
Anno M. DC. LII.

Serenissima Vestra CELSITUDINIS
Humilimus Minister,

Christianus Chemnitius, S. S.
Theol. D. & PP. Vice Pastor &
Vice-Superintendens.

IN

IN NOMINE SACRO - SANCTÆ TRINITATIS.

THESIS PRIMA.

DE ARBORE SCIENTIÆ BONI ET MALI,

ita Moses, *ἦν ἄριστος*, *ἀπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενος*, 2. Petr. I. v. 20. Genes. II. vers. 9.

וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן הָאָרְצָה כָּל-עֵץ נֹחֵם

לְמִרְאָה וְטוֹב לְמִאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַנֶּעֱרָה טוֹב וְרָע:

Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave. Lignum etiam vite in medio Paradisi, lignumque scientia boni & mali. Et v. 16.

וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עֵץ הָאֲדָמָה לְאִמּוֹר מְכַל עֵץ הַגֶּן אֲכָל תְּאֵכָל וּמֵעֵץ הַנֶּעֱרָה טוֹב וְרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת:

Præcepitque Deus Homini dicens: Ex omni ligno Paradisi comede: De ligno autem scientia boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

II. Appellata igitur fuit hæc ARBOR טוֹב וְרָע *Lignum* sive ARBOR SCIENTIÆ BONI & MALI. Unde circa NOMEN & APPELLATIONEM hanc, explicandū erit: *Quamobrem sic appellata fuerit? seu: Quæ ratio fuerit istius Nominis & appellationis?*

I. Primò igitur sunt Nonnulli, qui putant hanc ARBOREM Nomen & appellationem suam accepisse à falsâ Satanæ persuasione & deceptione, quæ Adamo & Hevæ facta sit, quando dixerit eis: *Eritis sicut Diis, scientes BONUM & MALUM.* Nam antiquus & personatus ille serpens, qui cap. 3. v. 5. Evam, & per eandem Adamum postea seduxit: persuaserat mulieri, EAM sapientes facere, oculos aperire, & conferendo scientiam Boni & Mali; similes Deo reddere posse. Dicebat enim loc. cit. *Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperien-*

tur oculi vestri, & eritis sicut Dii, scientes BONUM & MALUM. & v. 6. Vidit igitur Mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum & pulchrum oculis, & desiderabile ad faciendum sapientes. Sed hæc sententia subsistere non potest: Quandoquidem non ex Serpentis abusu & perluasione, sed ex divinâ Impositione ARBOR hæc nomen suum est sortita. Et quàm periculosè sententiam istam secuta fuerit Eva; & quàm falsa protulerit MENDACII pater, humanum Genus etiamnum deplorat & experitur.

III. II. Secundò igitur *Josephus* à malo verborum intellectu itidem non multum recedens. *Lib. I. Antiquit: c. 2. arbitratur*, hanc arborem sic appellatam fuisse, quòd *ejus fructus, si ederetur ab homine, vim haberet augendi acumen ingenii, & solertiam ac prudentiam cogitandi*, multumque conferret ad percipiendam scientiam. *Arbori enim, inquit, acuminis & cogitandi, vis inerat.* A cujus sententiâ fortassis etiam non differt sententia illorum Rabbino- rum, qui juxta *Gerhardum* in h. l. dicunt, eam sic appellatam fuisse propterea, quòd *vim haberet accelerandi usum rationis, & liberi arbitrii.* Velut inter Hebræos alios sentire prælectionibus suis in *Genesin* p. 50. dicit *Mercerus*, huic arbori inditam eam vim fuisse, ut mentem acueret, & excitaret ad bonum sciendum, & ex adverso malum. Quæ si vera essent, sapientior omnino redditus fuisset Adamus post lapsum, quàm ante eundem fuisset. Qui igitur opinio- nes has sequuntur, omnes in hoc conveniunt, ut statuunt: Arbo- rem hanc appellatam fuisse respectu alicujus EFFICIENTIÆ aut productionis; quasi nimirum virtutem habuerit efficiendi aliquid in vescente, aut conferendi ei scientiam boni & mali; id est acumen ingenii, ut *Josephus*: aut usum rationis & liberi arbitrii accele- randi, ut Rabbini interpretabantur. Atque huic opinioni favere videtur, quod cap. III. v. 7. de *Protoplastis* legimus, *Et aperti sunt oculi amborum. Cumque cognovissent, se esse nudos, consuerunt folia ficus & fecerunt sibi perizomata.* Et hoc eodem capite II. v. ult. dicatur: *Erat autem uterque nudus; Adam scilicet & uxor ejus, & non erubescerant.* Ex quibus fortè colligas: arborem hanc habuisse virtutem conferendi scientiam; aut primos parentes post lapsum pruden- tiores factos. Sicut & *Augustinus*, *Lib. XIV. de Civ. D. cap. 17.* & *Ludovicus Vives*, in istum locum testantur; Ex istis verbis: *Aperti sunt*

sunt oculi eorum, pari absurditate imperitum vulgus opinatum fuisse, Primos parentes à Deo cæcos creatos fuisse. Quos Augustinus refellit. Et sicut aliquando plebejus quidam ad suæ farinæ socium dicebat: *Bonum fuisse, quòd Eva de Arbore scientiæ Boni & Mali comederit; alias enim nos omnes futuros fuisse, ut pecudes, ignorantes, quid Bonum esset, aut Malum.* Haud aliter ferè, ac apud *Epiphanium*, Hæresi 31. de Ophitis legimus, quod pro *CHRISTO Serpentem* colant, quæ hominibus Auctor fuerit adipiscendi scientiam, cum esum ligni vetiti persvasit. Et sicuti etiam *Maimonides* in 2. cap. lib. *More bannebuchim*: respondet cujusdam objectioni, qui *hominem post peccatum plus consecutum ex suâ rebellionem obiciebat, quàm antè haberet; cum antè velut bestia esset, bonum à malo non discernens, nunc verò hanc vim post peccatum sit adeptus.* Cui sententiæ etiam favere videtur *Chaldaica Versio.* Nam *Onkelos* vertit: *Cujus, qui fructibus vescuntur, sapienter inter bonum & malum discernunt.* Quasi Arbor illa fuisset apta per se ad ingenerandam sapientiam, datura, vel acceleratura usum rationis. Et quasi *scire bonum & malum* Ebræâ phrasi rationis usum significet; uti non malè scribit ad h. l. *Rivetus.*

IV. Sed quàm per esum de fructu istius arboris planè nihil collatum fuerit humano generi, sed potiùs omnia deperdita; vox DEI docet, cum miseratus protoplastos, cap. III. v. 22 diceret: *Ecce Adam, quasi unus ex nobis factus est.* Quamobrem & rectè idem cit. l. *Mercerus*: *Consentaneum non videtur, ut cum Arbor sit materialis & corporea, rem incorpoream, vim hanc intelligendi præstet.* Et subdit: *præterea eventus ostendit, aliud homini esum hujus attulisse, cum pro scientissimo etiam omnium reddiderit ignorantissimum.* Id igitur certum est, per lapsum Protoplastos nihil acquisivisse, ut ut serpens mentitus fuerit, dicens cap. III. v. 4. *Nequaquam moriemini. Scit enim Deus, quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Deus, scientes bonum & malum;* Nec arborem istam virtutem aliquam aut efficaciam habuisse producendi in vescente scientiam boni & mali, vel acumen ingenii, aut usum rationis accelerandi: sed potiùs, quæ habuerant, suo & totius Humani Generis damno, non nisi *Ἰεανθρῶπῆ λύτρω* reparabili, perdidisse. Nam *hoc machinabatur serpentis consolatio, ut*

non

non solum majora non conferret, sed & acquisitis nudaret, & destitutos ab his, quæ habebant, ostenderet, inquit Homil. XVI. in Genes. Chryso-
stomus. Nititur igitur Joseph & Rabbiorum, Gerharo & Mer-
cero laudatorum, sententia falsâ hypothesi, quod Adamus & E-
va creati fuerint sine perfecto rationis usu, ut rectè B. Gerb. Disp.
Isag. 22. cap. 9. §. 20. monuit; nec loca, quæ adducta sunt de oculo-
rum apertione, & nuditatis agnitione; efficientiam aliquam aut
collationem majoris sapientiæ evincunt, cum malè intellecta sint,
ut postea apparebit. Mirari itaque satis non possumus, ex quo fun-
damento ad h. l. scripserit Johannes Stephanus Menochius, Jesuita:
**SCIENTIÆ BONI ET MALI, Quod comedenti de fructu ejus tribu-
ebat scientiam discernendi inter Bonum & malum.**

V. III. Augustinus igitur; quem etiam Theodoretus sequi-
tur quæst. 26. in Genesin. Hanc arborem sic appellatam censere
videtur, ab eventu, aut experientiâ. Quod primi nostri parentes
in eâ experti sint, quàm bonum fuisset DEO obedire, & quàm ma-
lum inobedientem fuisse. Ita enim August. Tom. III. Lib. VIII.
de Genesi ad literam, cap. 14. p. 248. *Nec fieri potest, ut voluntas
propria non grandi ruinae pondere super hominem cadat, si eam volūta-
ti superioris præponat. Hoc expertus est homo contemnens præceptum
Dei, & hoc experimento didicit, quid interest inter bonum & malum:
Bonum obedientiæ: Malum autem inobedienciæ, id est superbiæ & con-
tumaciæ, perversæ imitationis Dei & noxiæ libertatis. Hoc autem, in
quo ligno accidere potuit, ex ipsâ re, ut jam supra dictum est, nomen ac-
cepit. Malum enim, nisi experimēto non sentiremus, quia nullum esset, si
non fecissemus. Neq; enim ulla Natura mali est, sed amissio boni hoc no-
men accepit. It. cap. VI. P. 246 Arbor illa appellata est scientiæ digno-
scendi bonum & malum, quia si post prohibitionem homo ex illâ ederet,
in illa erat præcepti futura transgressio, in qua homo per experimentum
pœnæ disceret, quid interesset inter obedientiæ bonum, & inobedienciæ
malum! Et cap. 13. præcedenti. Non potuit meliùs & diligentius com-
mendari, quantum malum sit sola inobediencia, cum ideò reus iniqui-
tatis factus est homo, quia eam rem tetigit contra prohibitionem, quàm
si non prohibitus tetigisset, non utique peccasset. Nam, ut postea dicit:
A peccante nihil aliud appetitum est, nisi non esse sub dominatione
DEI, quando illud admissum est, in quo ne admitteretur, sola deberet*

at-

tendi iussio dominantis. Item: Tom. V. Lib. XIV. de Civitate Dei cap. XVII. pag. 166. Aperti sunt oculi amborum, non ad videndum, nam & antea videbant; sed ad discernendum inter bonum, quod amiserant, & malum, in quod ceciderant: Unde & ipsum lignum, eò quòd istam faceret dignosceniam, si ad vescendum contra vitium tangeretur, ex eà re nomen accepit, ut appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Expertas enim morbi molestiâ, evidentior fit etiam jucunditas sanitatis. Cognoverunt ergò, quia nudi erant: nudati scilicet eà gratiâ, quâ fiebat, ut nuditas corporis, nullâ eos lege peccati menti eorum repugnante confunderet. Hoc itaq; cognoverunt, quod felicius ignovissent, si DEO credentes & obediētes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobediētia quid nocerent. Item, Tom. VIII. in Psal. LXX. p. 314. quem locum & Aloysius Novarinus citat, in Mose expenso p. 62. Num. 158. Arbor illa appellata est scientiæ dignoscendi boni & mali, non quia inde talia quasi poma pendebant: sed quicquid esset arbor illa, cujuslibet pomi, cujuslibet fructus esset: ideò sic vocata est, quia homo, qui nollet bonum à malo discernere per præceptum, discreturus erat per experimentum, ut tangendo vetitum, inveniret supplicium. Sic etiam Theodoretus scribit, Quæst. 27. in Genesin. Habebant igitur sine dubio noticiam, sed experimentum postea ceperunt. Ut ita rō Scire & Scientiæ nomen & ἔνσικωσ pro experimento, & Sensu boni & mali sumantur, ut iterum Mercerus quoq; citato loco annotavit. Velle igitur videmus in his locis Augustinum, hanc arborem ita appellatam fuisse ab eventu, aut ab experiētiâ. Nam hoc experimento didicit, inquit, quid interest inter bonum & malum, bonum obediētiæ, malum autem inobediētiæ. Et eò, quòd faceret dignosceniam inter bonum, quod amiserant, & malum, in quod ceciderant; ex eà re nomen accepit. Atque: Ideò sic vocata est, quia homo, qui nollet bonum à malo discernere per præceptum, discreturus erat per experimentum. Et hanc Augustini sententiam quoque B. Lutherus probat; Comment. in Genes: p. 21. Augustinus inquit, & qui eum secuti sunt rectè dicunt, sic esse nominatam à futuro eventu. & facie B. Habet autem nomen scientiæ boni & mali sicut Augustinus, dicit, quia postquam, in ea peccavit Adam, non solum vidit & expertus est, quid boni amiserit, sed etiam in quantam miseriam per inobediētiā suam conjectus sit. Et Tom. IV. Germ. fol. 17. scribit: Was ist das aber für ein Baum mitten im Garten / das Er Jhn heisset einen Baum / daran
B man

man lernet gutes und böses? Er hat Jhn freilich umb viel zukünftiges Dinges willen also genennet / und sonderlich umb des Falles willen / das Adam darbey lernen würde / wie auch die Schrift an andern Dörtern pflegt etlichen Dingen den Nahmen zu geben umb zukünftiges Geschichts willen / per anticipationem. Als in Samuel sagt der Text. Die Philister lagerten sich bey dem Hellsenstein. Sicut etiam per Prolepsin Genes: 12. v. 5. dicitur; Abraham profectus est versus Bethel. Num. 13. v. 23. dicitur, exploratores venisse in vallem Escol aut Botri. Qui locus non ita vocabatur, cum in eo fuerunt exploratores, sed postea ex occasione vel eventu, quia inde botrum istum exciderant Filii Israëlis. Quem sequuntur quoque *Osiander & Chytraeus* in Genesin. Convenit quoque cum istâ sententiâ *Mercerus*: Ego, inquiens, ab eventu per prolepsin putarim hanc arborem dictam, non ab effectis ut præcedentem (arborem vitæ) quod hujus arboris gustatu jam inceperit cognoscere, quanta bona amisisset, quantâ, licitate excidisset, & in qua se & totam suam posteritatem mala coniecisset, culpâ suâ. Item *Rivetus* Exercitatione XVIII, in Genesin, pag. 74. Probabilior, scribens, habita nobis est multò præcedens sententia, sic vocatam fuisse per occupationem, vel ab eventu. Qui etiam hanc sententiam ab argumentis Pererii vindicat. Consentit etiam *Hugo Cardinalis* in Cap. II. Geneseos dicens: *Arbor ergò non erat mala, sed scientiæ dicta noscendi bonum & malum: quia post prohibitionem erat in illâ transgressio futura: quâ homo experiendo disceret, quid esset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Nec de fructu, qui nasceretur inde, positum est nomen: sed de ipsâ re, quæ transgressionem secuta est.* Hæc *Hugo*. Sic etiam *Dionysius Carthusianus*, Enarrationibus in Genesin, in cap. 2. fol. 23: scribit: *Arbor illa ita vocata est eventu, quæ homo manducando de fructu ligni illius experimentaliter didicit, & cognovit in malum suum, quid sit obedientiæ virtus, quid inobedientiæ vitium, & quantum distent ista ab invicem quod tamen antè habitualiter sciverit notitiâ simplici, sed non experimentaliter.* Item *Augustinus Tornellus*, in Annalibus Sacris, pag. 50. dicens: *Creditur Arbor Scientiæ boni & mali, hanc sortita appellationem ab Eventu, ut communiter sacri putant Theologi. Qui tamen addit: Melius fortassis dici posse, quod nomen hoc ea arbor acceperit à Deceptione, quæ Adamo & Hevæ facta est à Serpente, quando dixit eis: Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum.*

Sed

Sed hoc *posterius*, quamvis id etiam Rupertus & Tostatus sequantur; nos non putamus *melius* dici; quoniam non ex Satanicâ persuasione, sed ex divinâ impositione hæc ARBOR nomen suum accepit, ut nunc ostendemus. Vide etiam supra Thesin II.

VI. Cùm autem hæc duo omninò distincta sint: *arborem hanc ita appellatam fuisse per prolepsin ex parte hominis*, nempe à futuro eventu, sive à subsequenti tristi experienciâ, in quam HOMO ceciderit. Et *Eam sic appellatam fuisse ratione FINIS à DEO intenti*; ut quasi ara DEI & templum esset, in quo experiretur homo, quàm bonum esset Deo obedire, & quàm malum rebellare, ut ita arbor hæc instituta ex parte DEI esset tanquam *probationis arbor*, in quâ probaretur, in suâne integritate perstaret homo, an ad malum deflecteret? Illud enim futurum eventum & experientiam mali præsupponit; hoc autem minimè: Ideo ipsemet Augustinus etiam in hoc posterius, ut nempe à *sine* potius divinitus intento, quàm ab *eventu* rationem appellationis deducat, & quidem nostro iudicio magis, inclinatur. Loco cit. enim de *Genes. ad litteram*, cap. XV. ita scribit: *Frustra autem nonnulli acutè obtusi sunt, cùm requirunt, quomodo potuerit appellari lignum dignoscenciæ boni & mali, antequam in eo transgressus esset homo præceptum, atq; ipsâ experienciâ dignosceret, quid interesset inter bonum, quod amisit, & malum, quod admisit. Lignum enim tale nomen accepit, ut eo secundum prohibitionem non tacto caveretur, quod eo contra prohibitionem tacto sentiretur. Neq; enim quia inde contra præceptum manducaverunt: ideò factum est illud lignum dignoscenciæ boni & mali, sed utiq; etiam si obedientes essent, & nihil inde contra præceptum usurpassent, id rectè vocaretur, quod ibi iis accideret, si usurparent. Quemadmodum, si vocaretur arbor saturitatis, quod inde homines possent saturari, nunquid si nemo accessisset, ideò nomen illud esset incongruū, quandoquidem cum accederent & saturarentur, tunc probarent, quàm hoc rectè arbor illa vocaretur. Hæc Augustinus. Ex quibus apparet: Eum arboris hujus appellationem, non tam ab actuali eventu, aut experienciâ duxisse, ut priora loca præ se ferunt, quoniam clarè dicit: Utiq; etiam si obedientes essent, & nihil inde contra præceptum usurpassent, id rectè vocaretur: quàm à possibili & à Fine divinitus intento derivasse; quod ibi eis accideret, si usurpassent. Quemadmodum sic vocaretur arbor saturitatis, quod inde homines possent saturari. Ac*

propterea secundum ipsum arbor retinisset illam appellationem, quamvis homo nunquam peccasset. Quod igitur Augustino alicubi opponitur. i. hac ratione promissum serpentis de scientia experimentum verum fuisse. Sicuti apud Mercerus p. 50. Ebraei putant, verum dixisse serpentem, & esse ex numero trium, qui cum verum dixissent; tamen eieci sint de mundo & condemnati. Serpens nimirum; Exploratores; & Doeg Idumeus. Sed mentitum esse, ibidem confitetur Mercerus. Quemadmodum etiam p. 51. dicit: Ego serpentem puto mentitum. Quod repetit. p. 57. 2. ex eadem ratione arborem dici potuisse, arborem apertionis oculorum: Eum quantum ad hanc posteriorem appellationis rationem, non ferit. Non enim de actuali experientia, quoniam homini acciderit, ut tunc experiendo cognosceret discrimen inter bonum, quo ante peccatum fruebatur, & malum, in quod peccando incideret: sed potius de possibili; & Fine divinitus intento, appellationis rationem deduxit Augustinus, dicitque: *Utiq; etiam si obedientes essent, id recte ita vocari*, sicuti patet. Ipse igitur se in hoc loco clarius explicat. Non aliter ac Novarinus quoque in cap. II. Genes. num. 159. rem exponit: *Lignum scientia boni & mali inquit, non quod arbor ipsa scientiam boni & mali haberet, aut comedenti affricaret, sed quia ejus esu discere per experientiam poterat, quam magnum obedientia bonum esset, quam magnum inobedientia malum!* Discere poterat inquit; De possibili itidem statuens, arborem hanc nomen suum accepisse, non ab eventu aut actuali experientia aut sensu mali. Idem tamen ibidem de experimentalis quoque appellatione subiicit: *Scitè Honcala: Ab accessione igitur pena inferenda divinam jussionem transgressuro dicta est scientia boni maliq; arbor, quia illam tolerando penam re ipsa expertus est, quantum Bonum sit obedientia, quantumq; sit inobedientia malum.* Sed jam post LAPSUM non amplius est ARBOR SCIENTIAE BONI & MALI, quoad experientiam respectu nostri: sed jam tantum MALUM experimur. Quemadmodum igitur Lex divina duobus modis consideratur, vel per se, & ita Deuter. 11. v. 26. & 30. v. 10. dicitur, *proposui tibi vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem: vel quatenus refertur ad naturam nostram, peccato corruptam & vitiatam; ac ita Rom. 7. v. 10. dicitur, mandatum, quod erat ad vitam, inventum, est mihi esse ad mortem*, ubi in illa relatione Paulus non loquitur disjunctivè: Lex operatur vel misericordiam, vel iram.

Qui

Qui ex operibus legis sunt; vel sub *benedictione*, vel sub *maledictione* sunt. Item non vocat administrationem *vita & mortis*. Nec dicit, ex lege esse cognitionem *justitiæ*, sc. coram Deo, & peccati: sed simpliciter dicit; *operatur iram*, Rom. 4. v. 15. Est *ministerium mortis*, 2. Cor. 3. vers. 7. Sunt sub *maledicto*, Gal. 3. v. 10. Non est *data lex*, quæ posset *vivificare*. Gal. 3. v. 21. Sed per legem *agnitio peccati* Rom. 3. v. 20. ut docet Chemn. de lege Dei cap. 2. fol. 5. Sic etiam hodie ARBOR illa, quatenus refertur ad miseram experientiam, non amplius nobis post LAPSUM ARBOR SCIENTIÆ BONI; sed tantum MALI est.

VII. Convenit igitur, quantum ad hoc NOMEN, sententia Augustini cum nostrâ; quam à FINE petitam nunc ulterius exponemus. Nempe statuimus; Arborem hanc à DEO appellatam fuisse Arborem scientiæ boni & mali, cum esu ejus Adamo v. 16. interdiceret: à FINE seu *Usu* divinitus constituto. *Fuit enim velut quædam ara & templum, in quo disceret, quantum sit bonum, in concreta & integritate persistere, & quantum sit malum, ab eâ deficere*, ut loquitur B. Gerhardus comment. in Genes. p. 49. Disp. Isag. 22. cap. 9. §. 20. Adeoque in istâ tanquam in arâ & templo Dei contemplari, discere & experiri potuit, quid bonum esset, quid malum: bonum, quod DEUS præceperat, malum, quod prohibuerat. Rectè cit. loco B. Lutherus, postquam sententiæ Augustini meminerat: *Conditur nova arbor, ad discrimen boni & mali, ut haberet Adam certum signum cultus & reverentiæ erga DEUM. Nam cum omnia ei tradita essent, ut iis pro arbitrio frueretur, seu ad necessitatem, seu voluptatem vellet, requirit tandem DEUS ab Adamo, ut in hac arbore scientiæ boni & mali, reverentiæ & obedientiæ præstaret erga DEUM, & hoc quasi exercitium cultus Dei retineret, ne ex eâ quicquam gustaret.* Sententia igitur nostra est: *Hanc arborem ita à FINE appellatam fuisse; ut in Eâ tanquã in arâ Domini, & Scholâ Theologicâ sciret, & disceret homo, quid bonum esset, quid malum? Bonum in obedientiâ & concreta integritate consistere: Malum, delabi ad inobedientiam, & pristinam integritatem amittere.* Eleganter enim Augustinus, lib. 8. de Genesi ad literam cap. 14. *Bonum quippe incommutabile, DEUS est, Homo autem, quantum ad ejus naturam, in quâ eum Deus condidit, pertinet, bonum est quidem, sed non incommutabile bonum, melius bonum fit, cum bono incommutabili adhaerit, amando atque serviendo,*

*rationali & propriâ voluntate. Et paulo post: Quid enim tam iniquum, quàm ut benè sit desertori boni? Probat hanc sententiam nostram inter alios quoque Bonfrerius; Eamque ipsam præ istâ priori tribuit Augustino. Vocata est hæc arbor Scientiæ boni & mali, inquit, Comment in Genes. cap. I. p. 118. vel ab eventu, ut plerique, qui nolunt hoc nomen illi ab initio inditum, statuunt: vel quod magis placet, à virtute ipsius arboris non physicâ, sed morali, quòd scilicet futurum erat, ut ad ejus gustationem hæc pœna hominem sequeretur, quâ ipse experimento disceret, quid inter bonum, quo spoliaretur, & malum, quod incurrisset, interesset: quâ ratione optimè defendi potest, etiam hanc arborem sic vocatam ante peccatum. Et hanc posteriorem rationem, D. Augustinus Lib. 8. de Genesi ad Lit. cap. 25. sequitur. Hæc Bonfrerius. Sententia itaque nostra & ratio ista appellationis hætenus probata & certa est. Intereâ tamen; si quis cum B. Gesnero Comment. in cap. II. Gen. quæst. XII. dicere velit; ante lapsum hanc arborem ita dictam fuisse à *Ἰεῖω ὄρω*, à scopo & usu arboris divinitus constituto; Post lapsum autem hoc nomen retinuisse ab eventu: & ad eundem modum priora loca Augustini, ut & verba B. Lutheri de Augustini sententiâ, & dictum *Honcalæ* explicare & conciliare voluerit: non admodum ei repugnabimus. Relinquatur modò, eventuale illam appellationem esse accidentalem, ac contingentem: hanc autem primariam, principalem, & primitus à Deo intentam. Retinisset enim hoc nomen utique etiam si obedientes essent, & nihil inde contra præceptum surpassent. ut Augustinus loquebatur.*

VIII. Causa EFFICIENS hujus arboris fuit DEUS: Nam ita Moses: Gen. I. v. 11. *Et ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum, faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.* Et capite II. v. 9. loco Thef. I. adducto inquit, *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum, pulchrum visu, & ad vescendum suave, lignum etiam vitæ in medio Paradisi, lignumque scientiæ boni & mali.* Producta igitur est in Paradiso, à Domino Deo; omniû rerum creatore perinde ut arbores aliæ. Et arbor hæc in sese non fuit mala, sed bona, ut alia omnia, quæ DEUS creaverat, bona fuerunt. *Vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant bona valde, Genes. I. v. 13.* Pulchrè August. de Genes.

Genesi ad literam Lib. VIII. cap. VI. Prorsus & hoc lignum erat visibile ac corporale, sicut arbores cetera. Quod ergo lignum esset, non est dubitandum: Sed cur hoc nomen acceperit, requirendum. Mibi autem etiam atq; etiam consideranti, dici non potest, quantum placeat illa sententia, non fuisse illam arborem cibo noxiam, neq; enim qui fecerat omnia bona valde, in Paradiso instituerat aliquid mali: sed malum fuisse homini transgressionem precepti. Arbor itaq; illa non erat mala. Quæ verba repetiit etiam Beda, Tom. IV. Exposit. in Genesin. v. 18, dicens: Lignum etiam scientie boni & mali, non est dubitandum, quod esset lignum visibile, in quo utique non suspicor aliquid noxium inesse, cum fecerit DEUS omnia bona valde: sed malum est homini transgressionem precepti.

IX. MATERIA Fuit Humus. Produxit enim DEUS de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave; dicit cap. II. v. 9. Moyses. Condita igitur est hæc arbor, ut arbores quoq; alia, creatione mediatâ. Quoniam primò fecit DEUS cælum & terram. Genes. I. v. 1. Ex terrâ autem lignum faciens fructum die tertiâ, Genes. I. v. 12. Et quidem creata fuit cum fructibus: perinde sicut arbores alia, etiam cum suis fructibus productæ fuerunt. Quæ res etiam movit nonnullos, ut statuerint, mundum non Veris tempore, sed Autumno creatum fuisse. Quemadmodum hæc sententia Lyrano in cap. 7. Genes. Tostato, quæst. 21. in cap. 1. Genes. Pererio, lib. 1. in Genes. p. 193. Danao in Phys. Christianâ p. 39. & aliis arridet. Vernale autem tempus communiter amplectuntur Patres; ut videri potest apud Iren, lib. 5. p. 326. Cyrill. Hierosolymit. cateches. 14. p. 211. Ambros. lib. 1. hexaem. cap. 4. Athanas. ad quæst. 17. Antiochi. Leon. serm. 19. de passione Domini. Damasc. 2. de orthod. fid. cap. 7. & apud alios. Quod igitur Galenus lib. XI. de usu partium cap. 14. contra creationem, & contra admirandam productionem rerum & ita hujus & aliarum arborum, scripsit. Moyses arbitratur, DEUM omnia facere posse, etiamsi ex cinere equum facere velit: nos autem non ita sentimus, sed confirmamus, quaedam Naturam facere non posse, eaq; DEUM ne aggredi quidem, sed ex iis, quæ facere potest, quod melius est, eligere: id tanquam carnale & verbo DEI contrarium, rejicitur. Potest enim Deus $\epsilon\omega\epsilon\sigma\ \pi\alpha\rho\tau\alpha\ \pi\omega\iota\eta\sigma\alpha\iota\ \epsilon\kappa\ \tau\epsilon\rho\sigma\sigma\epsilon\sigma$, $\omega\upsilon\ \nu\omicron\sigma\mu\delta\mu$, Eph. II. v. 20. Non erit impossibile apud DEUM omne verbum Luc. I. v. 73. Præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisq; ejus, neq; unum deficit. Esai. XL. v. 26. Omnia

cunq; voluit DOMINUS, fecit in caelo, & in terrâ, in mari & in omni-
bus abyssis. Psal. CXXXV. v. 6.

X. Progredimur ad FORMAM. Fuisse lignum hoc scientiæ Bo-
ni & Mali ex genere arborum & plantarum, adeoque animam ve-
getativam habuisse, certum est: Sed cuius speciei fuerit, id incertif-
simum? I. *Theodoretus* itaque, Quæst. XXVII. in Genesim pag. 9. sta-
tuit, arborem hanc *Ficum* fuisse, propterea, quòd cap: III. v. 7. dica-
tur. *Consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi Perizomata. Univerſa au-
tem inquit, erant folia ficus. Certè sine controversiâ erat arbor illa ficus
de qua præceptum acceperant. Sed non assentiuntur quidam, præ nimia,
ut mihi videtur, simplicitate: qui putant oportere novum quoddam esse
lignum, non attendentes, quòd non ligni qualitate, neque cibi novitate
peccata censentur; sed ex peccato dato.* Existimat igitur *Theodoretus*,
sententiam suam tam certam esse, ut omni careat controversiâ, &
eos, qui non assentiuntur, propterea simplicitatis accusandos. Et
quidem, ut nihil dissimulemus, habet scriptura Sacra hunc morem,
ut aliquando, in subsequentibus aliquid indicet, quòd antea vel cla-
rè non dictum, aut etiam planè prætermisum fuerat, & sæpè ex iis,
quæ dicta sunt, aliud colligendum relinquat. Sic enim, dum trepi-
dantium fratrum Joseph sermonem describit, Genes. XLII. v. 21.
loquentium ad invicem: *Merito hæc patimur, quia peccavimus in fra-
trem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos,
& non audivimus: Quasi aliud referens, id ipsum indicat, de quo su-
perius, cap. XXXVI. v. 14. nihil fuerat dictum. Josephum nempe in
extremis fuisse angustiis, & fratres anxie pro vitâ suâ deprecatum fuis-
se.* Sic etiam dum Luc. XXIV. v. 33. de duobus discipulis Emmaun-
tem tendentibus dicit: *Surgentes eadem horâ regressi sunt Hierosoly-
mam, & invenerunt congregatos undecim:* hoc ipso innuit, duos il-
los, ex numero undecim Apostolorum non fuisse. Pariter igitur
quis cum *Theodoro* existimare posset, his verbis: *consuerunt fo-
lia ficus:* tacitè indicari, & quasi cogitandum relinqui, arborem sci-
entiæ boni & mali *ficum* fuisse: eandem videlicet, ex qua carptim dem-
fissent folia, cum non sit admodum probabile, ad aliam arbo-
rem, eos ad consuenda sibi Perizomata accessisse.

XI. Sed certum est: Si quis tueri contradictoriam & *Ficum*
Theodreti repudiare velit, eum per ista, quæ adducta sunt, neu-
tquam impediri. Quæ enim jam allata sunt exempla, clara sunt,
& ma-

& manifestam vim consequentiæ in se continent, & mutuò se arguunt, id quod hîc deest. Sequitur enim : Duo discipuli Hierosolymis invenerunt congregatos undecim : non igitur fuerunt ex illorum numero. Fratres dixerunt : Meritò hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos. Ergo deprecatus est illos, cum eum nudaverunt, & miserunt in cisternam, quamvis id cap. XXXVII. v. 24, non dicatur. Item Fuit in angustiâ animæ, & deprecatus est fratres : Ergò per DEUM & omnia sacra fratres obtestatus est. Sed quando cum Theodoreto hîc colligitur ; *Consuerunt folia ficus & fecerunt sibi Perizomata : Ergò arbor scientiæ boni & mali Ficus fuit !* Facile morbus & nævus iste deprehenditur, qui dicitur : Non valet Consequentia : Est enim hoc ipsum valdè adhuc dubium, nec parùm controversum, an folia illa ex quibus primi Parentes Perizomata sibi consuerunt, fuerint ex arbore scientiæ Boni & Mali, an verò ex aliâ arbore desumpta? Quia contrarium est longè probabilius. Quod enim ex arbore scientiæ boni & mali non fuerint, patet I. Quia si ex illâ arbore Perizomata sibi fecissent, certè fuissent veriti, ne per hæc ipsa folia transgressio illorum quasi proderetur & manifestaretur. Cogitassent enim DOMINUM statim agniturum esse ista folia & ex decerptis foliis eos de suâ transgressione condemnaturum. Qui igitur eos adegit timor, ut ad auditam DOMINI vocem trepidarent, & inter arbuta se absconderent, cap. III. v. 8. Idem sine dubio quoque impedivit, quò minus Perizomata sua ex arbore scientiæ boni & mali, ex quâ tam grave damnum sensissent, sibi confecerint. Timuissent enim, ne proderent se ipsos. II. Neq; post esum de arbore vetitâ diu circa eam hæsit Eva, sed mox, ut credibile est, ad absentem maritum properavit, factum exponens, & ut & ipse ederet, ei persuadens: *Tulit enim de fructu illius & comedit, deditque viro suo, qui comedit,* dicit Moses cap. II. v. 6. Et ipse Adam v. 12. DOMINO respondebat: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.* Quoniam igitur Adam absens fuerat, nec ipsemet de arbore vetitâ tulerat fructum, quod utique factum fuisset, si propè eam stetisset; sed mulier ei dedit, & comedebat: Ideò de aliâ arbore potiùs quam de vetito ligno folia decerpserunt. III. Sine dubio postea ex metu abstinerunt ab istâ arbore. Unde etiam Tostatus invertit hoc argumentum.

C

Nam

Nam cum damnū tātū acceperint ex ista arbore, probabile est, ingentem illius arboris horrorem & odium eos cepisse. Verba *Alphonsi Tostati*, Episcopi Abulensis *Tom. 1. Operum in Genes. capitulo XIII. q. 164. p. 96.* sunt: *Unde de quacunq; specie, arborum incerti sumus, an lignum scientiæ boni & mali esset in illâ specie, nisi de arbore ficulnea: quia certum est, quod non fuit ficulnea. Nam postquam viderunt se nudos, post peccatum consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi Perizomata. Sed certum est, quod non auderent jam post peccatum tangere illam arborem, ne majus malum inde eis accideret. Ergo cum acceperunt folia ficus, certum est, quod arbor ficus non erat lignum scientiæ boni & mali. Sed de aliis speciebus omnibus sumus incerti, quia in qualibet earum poterat esse istud lignum. Et Bonfrerius, postquam sententiam Theodoretæ adduxerat, cordatè subjungit: Sed hæc ratio exigui momenti est: quid enim si arbor illa exigua folia habebat, & minimè ad contegendum apta, an non aliunde petendum fuit? quid si ficus illi arbori vicina erat? quid si Adamus, non ad arborem ipsam pomum comedit, sed alibi accepto ab Eva pomo, ut Scripturæ verba sonant? quid si non statim erubuerunt, sed post aliquod tempus tantum, experti rebellionem carnis? Hæc igitur & alia sequelam istam, si non enervant, saltem insigniter labefactant. Neque præ nimiam simplicitate, ut videbatur Theodoro, sed propter certas rationes quidam sententiæ huic non assentiuntur.*

XII. II. Alii igitur missâ FICU, ad alias arbores delabuntur. Sunt enim, qui arborem istam, statuunt, MALUM fuisse, propter dictum Salomonis, *Cantic. 8. v. 5. Sub arbore malo suscitavi te: ibi enixa est mater tua, ibi peperit genitrix tua.* Videturq; in hac sententiâ fuisse B. *Lutherus*, *comment. in Genes. p. 24.* Irretitur, inquam, in horribilem conclusionē, quod ne quidē peccatū fuerit, de pomo illo comedere. Itēque p. 562 in cap. 41. *Oportet gubernatorem, inquam, esse virum, qui magno animo difficultates & onera Reipublicæ perferat.* Er muß saur Suppen essen / und in einen sauren Apffel beissen können / wie wir im Paradies in ein Süßes Gebissen haben. *Augustinus* certè fuit. Nam ita de de Genes. ad lit. lib. XI. c. 13. p. 271. *Tale quippe pomum, credendum est fuisse in illâ arbore, cujus generis poma jam in aliis arboribus innoxia senserat.* Sed cum in Cantico Salomonis omnia ferè sint parabolica; nec firmum inde pro astruendâ hæc sententiâ argumentum peti possit: Ideo nec hæc sententia evidenti nititur veritate.

tate. Et propterea etiam *Grawerus cent. 1. illustr. q. d. 8. concl. 3. de pomo dubitat.*

XIII. III. Alii statuunt: Arborem scientiæ boni & mali, fuisse VITEM. Quoniam Salvator noster Sacro-Sanctam Eucharistiam instituerit ex fructu vitis, Matth. 26. v. 27. & 29. Sed neque hinc vis ulla connexionis est. Nec enim apparet, quomodo ex institutione Eucharistiæ probetur: *Arborem scientiæ boni & mali vitem fuisse:* Nec quisquam tam facilis unquam erit, ut malè cohærenti sequelæ fidem adhibeat. Tutissimum igitur erit dicere: *Qualis fuerit arbor, id ignorari, nec certi quid affirmari posse.* Tacente enim Scripturâ, quis loquetur? Hinc etiam *Augustinus Tornielus* in Annalibus Sacris scribit, Edit: Antwerp. An. 1620. *Arbor scientiæ boni & mali non videtur fuisse diversa ab aliis, sed una ex ipsis. quandoquidem Adami interitus, qui ex illius esu consecutus est, non fuit effectus naturalis, dictæ arboris, seu fructus ejus, qui in se noxi nihil habebat; sed inobedientiæ.* Et paulò post: *Quare supervacaneum est querere, An illa Arbor fuerit Ficulnea, vel malus Citria, &c.*

XIV. Sequitur: FINIS: qui duplex fuit. I. Naturalis, Quo fine enim reliquæ arbores à DEO fuerunt conditæ, & in Paradiso productæ: eo fine etiam hæc arbor à DEO producta fuit. Ut nimirum per eam ostenderet suam omnipotentiam, exornaret terram, perficeret naturam, & faceret, quod propter hominem facere decreverat. II. Spiritualis: Ut esset Objectum Legis divinæ, & quasi Ecclesia, aut ara ac templum Domini, in quo primi parentes honorem & cultum debitum, DEO exhiberent. De quo ita Spiritus Sanctus per Mosen, cap. II. v. 16. *præcepitque ei dicens: Ex omni ligno Paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Et cap. III. v. 2. *Quis enim indicavit tibi, quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno, de quo præceptum tibi ne comederes, comedisti.* Hinc rectè *Tertullianus lib. adv. Judæos p. 133. disputat.* Hanc legem matricem fuisse omnium præceptorum. In hac enim lege, inquit, Adæ data omnia præcepta condita recognoscimus, quæ postea pullulaverunt data per Mosen. Unde etiam rectè statuitur, hoc præceptum fuisse compendium totius Legis Moralis. Hinc enim notanda quoque est Emphasis in Ebræo, additâ voce יָדָע: Ex illâ, Quod R. *Efra* ad major

rem declarationem putat additum. Item: Dicit fecisse ad *imminutionem*; ut sit sensus: ne tantillum quidem de illâ comedes, quod juxta Mercerum complectitur etiam gustatum. pag. 51. Quamvis R. Isaac Caro, dicat: Si gustasset tantum, id ei non profuisset quidem, non nociturum tamen fuisse, quia Doctores tradant, gustatu non solvi jejunium, nisi ederis. Sed Lex Dei etiam ad cogitationes pertinet, nedum ad *gustum*. *Instituitur igitur hæc*, inquit B. Lutherus, comment. in Genes. p. 23. f. b. *Ecclesia, antequam Oeconomia esset. Nam Dominus concionatur hæc Adæ, & proponit ei verbum. Hæc enim concio, Adæ & omnibus nobis, si in innocentia perstitisset, fuisset tanquam Biblia, nec opus habuissimus papyro, atramento, calamis, & illâ infinitâ multitudine librorum, quâ hodie indigemus, nec tamen millesimam partem ejus sapientia consequimur, quam Adam habuit in Paradiso. Totum studium sapientia hæc brevis concio absolvisset, ac ostendisset nobis, tanquam in tabulâ pictans bonitatem Dei, qui sine illis incommodis naturam hanc creasset, quæ postea per peccatum sunt consecuta. Et rursus. Hæc igitur arbor scientia boni & mali fuisset Ecclesia, ad quam Adam cum posteritate suâ, die Sabbato convenisset, & post refectioem ex arbore vitæ, predicasset DEUM. & laudasset eum pro tradito dominio omnium creaturarum super terram. Predicasset Adam summum beneficium, quod esset cum posteritate suâ conditus ad imaginem DEI. Hortatus esset, ut sanctè & sine peccato viverent posteri, ut operarentur fideliter in horto, ac custodirent eum diligenter, ut summo studio caverent sibi ab arbore scientia boni & mali. Hunc externum locum, ritum, verbum, cultum habuisset homo, postea rediisset ad operationem & custodiam, donec præfinitum tempus impletum esset, quo esset translatus in cælum cum summâ suavitate. Sed loquimur de his bonis, concludit tandem, tanquam de thesauro perduto, & meritò suspiramus ad eum diem, in quo restituentur omnia. Utile autem est, ut hoc quoque consideremus. DEUM Adæ Verbum, cultum & religionem dedisse nudissimam, purissimam & simplicissimam, in quâ nihil laboriosum, nihil sumtuosum fuit. Non enim præcepit mactationem taurorum, non fumum thuris, non vota, non jejunia, non alias afflictiones corporis. Hoc tantum vult, ut laudet DEUM, ut gratias ei agat, ut letetur in Domino & ei in hoc obediat, ne ex vetitâ arbore comedat. Hæc B. Lutherus in aureo suo super Genesios librum commentario.*

XV. Cum quo eleganter concinit, quod paribus verè verbis Chrysoſtomus ſ. riplit, in cap. II. Gen. Homil. XV. *Non moleſtum aliquid & grave, petam ex te: frui enim omnibus tibi permitto. Vnum præcipio, ne tetigeritis. Et magnam pœnam decerno, ut vel timore coercitus, datum à me mandatum eustodias. Hæc faciebat, quaſi Dominus aliquis liberalis, domum magnam alicui concedens, & ut Dominium ſibi ſalvum maneat, parvam tantum pecuniam dandam ab illo præſcribat. Sic ſanè & miſericors noſter Dominus, conſeſſo omnium, qui in Paradiso ſunt, fructu, ab uno tantum ligno abſtinere juſſit, ut ſcire poſſit, quòd iſt ſit ſub Domino, cui obedire debeat & parere, ſi quid ille imperarit. Ex quibus patet, facilimum fuiſſe primis noſtris parentibus, mandato accepto obedire, & eos cum ſummâ voluptate Deo inſervire potuiſſe; Mandatum enim acceptum grave non erat: ac Arborem illam ſcientia boni & mali, nihil aliud fuiſſe; quàm Eccleſiam, ſeu aram & templum domini, in quo Genus Humanum cultum præſtitiſſet Deo debitum, ut modò explicatum fuit. Rectè propterea etiam Chytræus in Geſen. p. 8. Si Adam non fuiſſet lapſus, hæc arbor fuiſſet Templum, in quo coluiſſet Adam Deum, & ſuam obedientiam erga Deum, externo opere declaraiſſet.*

XVI. Ipſe igitur Chryſoſtomus iterum rectè in cap. III. Geſen. Homil. XVII. p. 99. quamvis innixus vocabulo, SOLO, quæ non habetur in textu; De quo SOLO, legens, præcepi tibi, ne comederes: loquentem, & inobedientiam primis noſtris parentibus exprobrantem, inducit DOMINUM, dum ſcribit: *Num adeò anguſtos fruendorum bonorum limites tibi præſcripſi? Nonne omnem copiam præbui? Nonne omnium, quæ in Paradiso ſunt, poteſtatem tibi dedi? & duntaxat ab hoc unico ut abſtineres, præcepi: ut ſcire poſſes te ſub Domino quodam eſſe, cui obedientiam debes. Quæ igitur negligentia illa, ut tantis fructibus non contentus, ab hoc unico abſtinere nolueris, & ſic ſtatim, ad violandum mandatum, quòd dedi, proruperis, remet ipſum tantis malis immergendo? quæ tibi inde utilitas? Annon hæc prædixi? Nonne metu pœne volui te coercere & munire? Nonne hæc de cauſa ne in tanta mala incideretis, hunc cibum prohibui? Quis te poſt tanta mandata adeò inſenſatum factum, veniâ dignaretur? Nonne ſicut Pater germanum filium, de omnibus ſatis dilucidè & diſtinctè inſtruxi: & ut de aliis quidem guſtares, ab hoc autem abſtineres, ut ne prævaricando omnia bona tua ſimul perderes? Sed fortè ratus es alterius conſilium meo*

mandato melius & fidelius, & expectatione majorum bonorum hac fecisti, & contempto mandato meo, de ligno edere ausus es. Ista sic Chrysostomus.

XVII. Datum igitur fuit primis nostris parentibus, de Arbore hâc divinum præceptum: *Ex omni ligno Paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex illâ, morte morieris.* Hoc est istud Religionis præceptum, ut appellatur à Rungio, comment. in b. l. Voluit enim Adamum hoc solo externo Symbolo suam erga creatorem testari reverentiam. Et abstinentia ab arbore scientiæ boni & mali fuisset externum symbolum timoris Dei, amoris & obedientiæ in corde Adami. Ut igitur ex eâ ne comederet Adam; caverat Dominus Majesticâ prohibitione. *Ne comedas*, inquit: quia ego Dominus Deus tuus, qui creavi te, hac arbore tibi interdico. Et; Severâ comminatione; *quocunque enim die comederis, morte morieris*, מוֹתָ מוֹתָ Morte, seu moriendo, inquit, *morieris*. Quæ Phrasis emphasis continet, & rei certitudinem, perfectionem & augmentum notat. Geminatio enim hæc Hebræis sensum auget & intendit; vel certitudinem denotat. Morte morieris, igitur est: omniò, vel certissimè morieris. Perinde, sicut Genes. 37. v. 33. *discerpendo discerptus est Joseph*, est: omniò vel certò discerptus est.

XVIII. Quam MORTEM autem primis nostris parentibus his verbis DEUS comminatus fuerit; iterum pulchrè exponit Augustinus Lib. 13. de Civit. DEI cap. 12. p. mihi 150. *Utrum animæ, inquit, an corporis, an totius hominis, an illam, quæ secunda dicitur, mortem comminatus est? respondendum est. Omnes. Prima enim constat ex duabus. Secunda ex omnibus tota: quoniam prima constat ex duabus: unâ animæ, alterâ corporis, ut sit prima totius hominis mors; cum anima sine DEO; & sine corpore ad tempus pœnas luit. secunda verò, ubi anima sine DEO cum corpore pœnas æternas luit: Quando ergo dixit Dominus. Quâcunq; die ederitis ex illo, morte moriemini: non tantum primæ mortis partem priorem, ubi anima privatur DEO: nec tantum posteriorem, ubi corpus privatur animâ: nec solum ipsam totam primam, ubi anima & à DEO à corpore separata punitur: sed quicquid mortis est usque ad novissimam, quæ secunda dicitur, & quæ est nulla posterior, comminatio illa complexa est. Secundum Augustinum igitur*

tur

tur DEUS primis parentibus comminatus est mortem, I. Spiritua-
lem, quæ est mors animæ, quando anima est sine DEO. II. Tempo-
ralem; quando corporis & animæ unio dissolvitur. III. Primam to-
ram, ubi anima & à DEO, & à corpore separata punitur. IV. Æter-
nam, quando anima sine Deo, cum corpore æternas pœnas luet. At-
que sic rectè dictum est: hac phrasi: Moriendo morieris, notari rei
certitudinem, perfectionem & augmentum. Est enim sensus, ut p. 124.
B. Rungius loquitur: Certissimè & in totum morieris, ita ut nihil vi-
tæ tibi sit reliquum futurum.

XIX. Commodè autem ibidem monuit Rungius: cit. loco:
Ex eadem comminatione per Antithesin colligenda esse, præcepto
addita PRÆMIA: Videlicet: Si autem non comederis, vivendo vi-
ves. Omnia igitur ista ostendunt, quàm facilè fuisset primis nostris
parentibus, mandatum hoc observare, & quàm nullatenus in DEO
quærenda sit Lapsus causa. Facilimum enim fuisset in tantâ inte-
gritate Naturæ, ab unicâ arbore abstinere, reliquis omnibus & for-
tassis etiam ejusdem speciei arboribus, etsi in aliis individuis, con-
cessis: & evidentissimè dictum erat: Ne comedas: In quocunq; enim
die comederis ex illò, morte morieris. Si autem non comederis, ex an-
thithesi colligere poterant, vivendo vives. Sed in tantâ facilitate non
peccandi, & utrinque, tampenâ, quàm premio propositis, secuti
sunt eheu! nihilominus patrem mendacii, Diabolum, & Fontem
salutis dereliquerunt. Ut meritò etiam hîc Dominus ex Esa. cap.
I. v. 2. queratur: Audite cæli, & auribus percipe terrâ, quoniam Do-
minus locutus est. Filios enutrivit & exaltavi, ipse autem spreverunt
me. Et Jer. 2. v. 5. Hæc dicit Dominus: Quid invenerunt patres vestri
in me iniquitatis, quia elongaverunt se à me, & ambulaverunt post vani-
tatē, & vani facti sunt? v. 12. Obstupescite cæli super hoc, & coborrescite &
desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus
meus. Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ: & foderunt sibi cisternas:
cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

XX. Sed ut nonnulla his subjungamus, considerandum fu-
erit. i. Quid respondendum sit ad illud Ἰσὺς οὐκ ἔστιν νόμος: Iusto non est lex
posita: Adam fuit justus. E. Adamo non fuit lex posita. Hoc enim olim
fanaticus quidam Spiritus objecit Luthero, & ex hoc postea colle-
git: Hanc non legem, sed tantum admonitionem fuisse. Ac por-
rò,

Q.
vel inter legem
libam ante lapsum
et post lapsum

Ante lapsum iustus
potuit lex poni, &
posita e; post lapsu
m. nemo iustus,
ideoq; legibus
moechis, furibus
leges posite sunt.

rd, quia pravaricatio non est, ubi lex non est, eò sensim delatus est, ut negaret peccatum originale. Egitque in hac sententiarum connexionem magnos triumphos, tanquam qui thesaurum toti mundo hactenus incognitum, reperisset. Veluti ipsemet *Liberus*, varios hominum fanaticorum expertus genios, commentar. in cap. II. Genes. p. 24. refert. Nam utraque sententia est Pauli. Prior: Iusto non est Lex posita, 1. Tim. 1. v. 9. Posterior. Ubi non est Lex, ibi pravaricatio non est, Rom. 4. v. 15. Beatus *Lutherus* igitur, ut apud eum videri potest, responsionem ex contextu petit, & inter statum Hominis ante & post lapsum distinguit. B. *Gerhardus* autem, annotationibus in 1. Epist. ad Timoth. p. 16. rem ita explicat, & dicit: Iusto non est Lex posita 1. respectu justificationis; ut eam impedire possit. 2. Coactionis, quia renati spontè agunt, quæ DEO grata; & 3. respectu condemnationis, quia iustus à maledictione legis per CHRISTUM liberatus, per fidem in eundem justificatus, & per Spiritum ejus ad sanctam vitam regeneratus, non accusatur, terretur, & damnatur à lege. Sicut enim Math. 3. v. 10. *Securis ad radicem arboris dicitur uēdā,* sic etiam hic non iustis, sed iniustis lex dicitur uēdā tanquam pondus videlicet maledictionis, incumbens legis transgressoribus. Ac quidem contextus docet, Paulum his verbis potissimum respicere ad primum usum legis, de quo Articulo VI. in Formulâ Concordiæ agitur: *Subjicit enim: Sed iniustis & inobsequentibus, & impiis & peccatoribus, irreverentibus & profanis, patricidis, & matricidis, & homicidis, Scortatoribus, masculorum concubitoribus, plagiaris, mendacibus, perjuris, & si quid aliud est, quod saræ doctrinæ adversatur.* Quâ ratione rectè docuit B. *Lutherus*: In Naturâ integrâ eo modo non opus fuisse *Lege.* Jam itaque ad argumentum, secundum B. *Lutherum* respondendum est: Majorem loqui de statu post lapsum. Præsupponimus enim, *Indefinitam* illam; Iusto non est Lex posita: ratione materiæ æquipollere, isti *universali:* Nulli iusto est Lex posita. Secundum *Gerhardum* verò dicendum est: Iusto non est Lex posita, ratione coactionis & condemnationis: atque ita totum concedi argumentum. Non enim, ut hominem cogeret, sed ut spontè & voluntariè obediret. Neque ut hominem condemnaret, sed ut ei obedientiam præstaret; Lex data & eidem promulgata est: quamvis, quòd condemnatio secutura esset, si non obtemperaret, prædictum, &
evi-

evidenter indicatum fuerit. Secundum *Formulam Concordie* porro respondendum est: Majorem veram esse, de primo & secundo usu Legis; qui sunt, *externam disciplinam contra immorigeros conservare: Et homines ad agnitionem peccati adducere*: Non autem de *Uso legis Tertio*; qui est: ut justis sit Regula vivendi. Qui usus legis etiam in Paradiso obtinuit: ut enim secundum eam viverent, posita fuit. Hoc tantum discrimen est: Quod Lex in Paradiso plenarie à primis nostris parentibus potuisset impleri, & vitâ exprimi atq; ita sine labore servari. Post lapsum autem à Renatis & Justis per fidem, non nisi *imputativè & inchoatè* inter multa certamina impleri potest. τὸ τέλος τοῦ νόμου ζωῆς, εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι, inquit Paulus Rom. X. v. 4. Οἶδα γὰρ ὅτι ὅσα οἰκεία ἐν ἐμοί, ταῦτά ἐστιν ἐν ᾧ σαρκί μου, ἀγαθόν. Rom. VII. v. 18. Quæ singulæ responsiones argumentum solvunt.

XXI. Ut tamen nihil relinquatur dubii, iis, quæ modò sunt dicta, superaddimus: Complectitur Lex geminam obligationem: 1. Ad obedientiam 2. Ad pœnam, seu ad condemnationem. Jam ad argumentum; Nulli justo est lex posita; Propositio hæc, si de obligatione ad obedientiam intelligatur; falsissima est: Nec unquam Paulo in mentem venit; quando dixit: Justo non est Lex posita, ut justum ab omni obligatione Legis eximeret. Si autem intelligatur de obligatione ad pœnam, verissima est: & totum conceditur argumentum. Rectè *Abdias Prætorius*, in Aureo suo libello de Phrasibus sententiarum, atque ita etiam de hoc dicto, Reg. X. *Generales sententia nonnunquam per restrictionem de unâ certâ specie debent intelligi*: & subdit: Justo non est Lex posita, scilicet quoad condemnationem. Sive ut loquamur cum Thomâ in 1. 2. q. 96. art. 5. quoad vim coactivam; quamvis sit posita quoad vim directivam. Est enim duplex vis sive potestas legis. Una Directiva: altera Coactiva. Quoad vim directivam Lex posita est omnibus, tam justis, quam injustis: sed quoad vim coactivam justis posita non est. Verba Thomæ sunt; *Lex de sui ratione duo habet*. Primò quidem, quòd est Regula humanorum actuum. Secundò; quòd habet vim coactivam. Dupliciter ergò aliquis homo potest esse subiectus legi: Uno modo; *sicut Regulatum regula*: Alio verò modo *sicut coactum cogenti*. Ad quæ verba Cajetanus: *Potestas Legis est Directiva & Coactiva*. *Il-la respicit ipsos actus licitos aut illicitos, aut indifferentes: coactiva autem pœnam inductivam ad observationem Legis*.

XXII. II. Considerandum est; Quomodo veritas sua constet di-

D

vina

vine comminationi, quae arbori huic fuit addita. Dixerat enim Dominus: Quocumque die comederis ex ea, morte morieris: Atqui: Factum est omne tempus, quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est. Genesis 5. v. 5. I. Justinus Martyr in Dialogo cum Tryphone, confugit ad mensuram diei DEI; de qua Ps. 90. v. 4. & 2. Pet. 3. v. 8. dicitur: Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesternae, quae praeterit. Secundum hanc mensuram igitur, dicit eadem die Adamum mortuum fuisse, quae comederit ex arbore scientiae boni & mali. Nec ipse enim nec quispiam alius Patriarcharum, millenarium annorum numerum supergressus est: Verba Justini, p. 240. sunt: Ut enim Adae dictum est, quo die de ligno edisset, eo die moriturum etiam esse; scimus illum mille annos non implevisse. Sed haec sententia Justini longius petita, & allegorica potius est, quam historica. Sicut etiam illa, quando apud Mercerum p. 50. Ebraei putarunt: Moriturum fuisse illo die, nisi egisset poenitentiam! non est multi momenti. Mortuus igitur statim est eadem die Adam, quae ex arbore hac scientiae boni & mali comedit; morte spirituali, dum per transgressionem, gratiam DEI & omnem spiritualem vitam amisit. Unde Paulus, Eph. 2. v. 4. dicit, nos in peccatis fuisse mortuos. Morte corporali autem quoad imperium, quod mors in ipsum post eum de arbore vetita obtinuit, seu quoad moriendi necessitatem & debitum, quod per peccatum sibi contraxit. Unde & Symmachus illud: morte morieris, non male transtulit: Mortalis eris. Sicut etiam, Quaest. Ebraicis in Genesin Hieronymus refert, Theodotionem vertisse: Θνήσκων. Quod Ebraei significaturi; solent aliquem vocare בן מיתה filium mortis. Interim ablato immortalitatis dono, corpus Adami statim coepit sentire frigus, aestum confusionem, & experiri mortis contractae habitum. Unde & Paulus dicit, Rom. 8. 10. corpus per peccatum esse mortuum, id est moriendi necessitate esse constrictum Et Aug. lib. XI. de Genes. ad literam c. 22. scribit. Hec mors eadem die accidit, quae factum est, quod Deus vetuit. amisso enim statu mirabili, corpus eorum duxit morbidam & mortiferam qualitatem. Morte aeternae autem mortuus est, itidem isthac eadem die, quoad reatum, quoniam ei propter transgressionem factus fuit obnoxius. Pertinet huc quod ipse Dominus primos parentes intuitus, ex commiseratione, & ut in posterum peccata cavere discerent, dixerit, c. III. v. 22. Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. Sunt enim verba illa, non irridentis, ut voluit Ambrosius, de Eliâ & jejuniis, cap. 4. Irridens DEUS inquit, non appro-

approbans hæc dicit: Sed 1. Acriter, ob habitam serpenti fidem, & adeo turpiter neglectum obsequium reprehendentis. 2. Miseriam demonstrantis. 3. Serio de peccatis illorumque Auctore Satanâ cavendis, admonentis, & 4. paternè & ex summâ Φιλανθρωπία, commiserantis: Unde & priores significationes respiciens B. Lutherus comment. in XLI. cap. Genes. p. 265. inquit: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est. Das Unus hat ein gut Jahr. Ac quamvis comment. in h. l. p. 51. itidem ut Ambrosius dicat: Est sarcasmus & acerbissima irrisio: mox tamen ad eadem significationes respiciens addit: Ut futurum peccatum tanto metueret & caveret diligentius, datur ei hoc tam acerbum memoriale. Vidit enim Deus, quales futuri sint posteri ejus, ideo ponit verbum hoc in os Adæ, ut predicet id posteris, & doceat: Quod cū voluerit similis Deo fieri, sit similis Diabolo, ut ipsi quoque caveant, ne ad id peccatū parentū, adjiciant sua, sicque magis à DEO discedant. Hinc etiam B. noster Gerbardus comment. in Gen. p. 22. rectè scribit: Quidam statuunt, esse Ironicam illusionem. Sed repugnat DEI Φιλανθρωπία. Ergò non sunt verba sarcasticè irridentis miseriam; sed justè exprobrantis culpam. Sicut juxta sententiam Flacii in clave p. 168. IRONIA est, cum sub specie laudis, aut boni amici, sermonis aliquem irridemus, aut alioqui, inimicum quid indicamus. juxta quam definitionem sanè, nec illusionem, nec inimicum quid, nec Ironicum admittere possumus. Sed si cum Philippo Melanchthone in Rhetoricâ p. 107. dicatur: Quòd in IRONIA interdum sit, Admiratio; iuterdum Querela: alicubi Deprecatio; alicubi contemptus: aut cum Vossio in Instit. Orat. p. 152. asseratur: Ironia est, cum per id, quod dicitur, intelligitur contrarium; Sicut & Glassius in Rhet. Sacrà p. 76. scribit: Rectius hic Tropus Antiphrasis appellaretur, & mox addit: Quædam cum illusione dicuntur: Quædam cum exprobratione, cujus contrarium est intelligendum: Tunc sanè Querela, & Antiphrasis ac Increpatio quædam Ironica admitti potest. Confer Lutherum, cit. Tom. IV. p. 30. 6. Qui locus dignus est lectu.

XXIII. Restat CONSEQUENS, sive EVENTUS; qui duplex fuit I. Satanicus appellationis hujus arboris ABUSUS. II. Gravissimus primorum parentum LAPSUS. De isto dicit Moses cap. III. v. 4. *Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quòd in quacunque die comederitis ex eâ, aperientur oculi vestri, & eritis, sicut Deus, scientes bonum & malum.* ABUSUS igitur est isthac appellatione mendaciorum & æquivocationum Pater ma-

lignus spiritus, & nomen *Arboris* sic explicuit, quasi à potestate confere-
rendi scientiam boni & mali, & eos similes DEO efficiendi, nomen
& appellationem habeat. *Incusabat igitur DEUM* 1. *Mendacii: Ne-*
quaquam, inquit, *morte moriemini.* 2. *Invidia, scit DEUS, quid futu-*
rum sit, si comederitis: ideo vobis hac arbore interdixit. 3. *Malitia*,
quasi eos sufficienter bonos non fecisset; *Aperientur* dicebat, *oculi ve-*
stri, & *scietis quid bonum & malum.* 4. *Inconstantia & Impotentia*: Non
puniet vos, aut si voluerit, non poterit, quia *eritis ei pares*. Sicut non
malè ad hæc verba commentatus est Rabbi Salomon, dicens: *Eritis ipsi*
pares, quod nunc timet: Ideo vetuit: Eritis creatores mundorum & re-
rum omnium: quoniam omnis artifex æquales suos odit. Quanta igitur
Spiritûs tenebrarum *πνευμα* fuerit, & quàm horrenda malitia, non
potest capere in imbecillitate & fragilitate hac, mortalitas humana.

XXIV. De HOC autem: videlicet primorum Parentum LAPSU,
dicit eodem capite III. Mosis. *Vidit igitur Mulier, quòd bonum esset li-*
gnum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile. Et tulit de
fructu illius, & comedit, deditq; viro suo, qui comedit. Et aperti sunt o-
culi amborum. Cumq; cognovissent, se esse nudos, consuerunt folia ficûs &
fecerunt sibi Perizomata. De quo hic ex professo agere instituti nostri
non est. Duo tamen non possumus à nobis impetrare, quin paucis at-
tingamus: Nimirum; I. Quàm grave peccatum fuerit comedere de hac
arbore? II. Quid intelligendum sit per istam apertionem oculorum?

XXV. Quod igitur Prius attinet; quàm grave videlicet pecca-
tum fuerit, comedere de hac arbore; de eo egerunt etiam B. Gesnerus,
in cap. III. Genes. quæst. X. & B. Gerbardus Disp. Isagogicâ XXIII.
cap. IV. & alibi passim: Fuit nempe gravissimum & maximum pecca-
tum; siquidem inobedientiam internam & externam, in se continuit,
& horrenda totius Legis, & universorum Decalogi præceptorum
transgressio fuit. Nam contra Primum peccant, dum Creatorem su-
um ex oculis removent, auscultant autem Diabolo, & ei plus fidunt,
quàm DOMINO, & DEO suo, adeoque implicant se idololatriæ;
dubitationi & incredulitati. Contra Secundum, quòd verbum DEI
depravant, addentes; tò fortè, ùt observarunt Hugo & Rupertus, i-
temq; tò *nectangeremus*, ùt observavit Ambrosius. Et quòd nomen Dei
patiuntur profanari, cùm Satanas eum insimularet invidiæ; & cùm
ipsi postea culpam transferrent in DEUM, dicentes: *Mulier quam de-*
disti mihi sociam dedit mihi de ligno & comedi: Serpens, decepit me &
comedi,

*comedi, cap. III. v. 12. & 13. Contra Tertium, dum arborem vetitam, quæ quasi Templum Domini, & cultûs divini sacrarium erat, sacrilegis manibus profanant, & verbum DEI flagitiosè contemnunt & quasi pedibus proculcant; rejiciendo ejus Verbum & contrà Diaboli Verbum recipiendo. Contra QUARTUM, dum non obediunt, sed ingratiſſimi sunt erga Deum Patrem suum, à quo innumerabilibus beneficiis erant affecti. Nam Filius honorat patrem, & servus Dominum suum: si ergò pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus, dicit Dominus, Malach. i. v. 6. & in specie gravissimè Eva peccat, quòd neglecto mariti consilio; tantum aggreditur facinus, edendo de fructu prohibito, & ut idem & ipse faceret eundem inducendo & suaviter invitando. Contra QUINTUM! Nam inter omnes maximè reus homicida est Adamus & Eva, dum se & posteros in animæ & corporis, temporalem & æternam mortem præcipitarunt. Non solùm enim sese, sed etiam omnes suos posteros, ac ita innumerabiles ferè myriades hominum, mortis imperio subjecerunt. Contra SEXTUM, dum ex intemperantiâ, & libidine gulæ vetitum fructum rapiunt; & primævam castitatis gloriam amittunt. Contra SEPTIMUM, dum rapiunt rem prohibitam; alienam; & Dei similitudinem affectant, EAM quasi furtim auferre gestientes, & gloriam ejus alteri dantes. Contra OCTAVUM dum audiunt Patrem mendacii patienter: Nequaquam morte moriemini, dicentem; Et falsum testimonium Eiusdem approbant; ac patiuntur, Diabolum, DEUM calumniari, & criminari sibi, quasi majorem felicitatem invideret illis. Contra NONUM: dum non contenti sunt suâ & quidem pulcherrimâ Paradisi domo; sed etiam DEI domicilium affectant, similes ei esse & cœlum scandere cupientes. Contra DECIMUM; dum pravæ concupiscentiæ se totos immergunt. Apparet igitur gravissimum omnium peccatorum, fuisse hoc factû: & quicquid unquam peccati apud homines fuit est, aut erit, ex malo hoc fonte promanasse. Ut meritò & verè de isto dicatur, quod de omni peccato contra conscientiam admissio; comment. in ult. c. Genes. p. 677. dixit B. Lutherus: *Vide in quibus, tristissimas Davidis querelas in Psalmis, so sifestu/ was peccatum für Schaden thut. Est intolerabile onus, & virtus planè Diabolicum.* Et quod de preciosissimo λυτρω pro hoc & totius mundi peccatis consummatè à Salvatore nostro præstito, ibid. p. 676. dicit: *Tanta nimirum medicina & salus requiritur, pro peccato, expiando; Divinitas in-**

carnata, & sanguis ipse Filii Dei. Quòd igitur, ut refert Theodoretus: *Quest. 37. in Genesin p. 11. execrandus ille Marcion dixit; Præmultâ iracundiâ DEUM pauculam ob escam Adamum & ejus posteros, pœnâ mortis affecisse: illius blasphemix adscribendum est. Nam Adam; ut ibidem Theodoretus loquitur, acceperat Legem levissimam. Omnis enim generis fructuum Deus illi dederat copiam, unius tantum esu interdixerat. Non igitur modica est hæc transgressio. Primum enim de eo sumserunt, de quo solo sumere prohibiti erant. Et ut rursus dicit: Dederat ei plantarum omnium potestatem, unius solius manducationem prohibuerat; ille verò reliquis omnibus prætermisissis, ex hac primâ & solâ Arbore fructum decerpit. Ex his etiam patet, quanta STULTITIA fuerit Johannis Baptistæ Van Helmont; qui in *Ortu Medicinæ*, Amsterodami, Anno M. DC. XLVIII. edito, Pag. 655. n. 49. statuit: *Solam carnis luxuriam mortem causatam fuisse.* Nam Pag. 641. n. 1. dicit: *DEUM ex suo beneplacito Evam creavisse, destinavisseq; ut esset totius humanitatis futura mater, suas conceptura proles, non quidem ex copulâ carnali, ac brutorum more, neq; ex concupiscentiâ carnis, aut voluntate viri, sed ex DEO sive ex obumbratione solius S. Spiritûs, per modum quo concepta sit & nata humanitas, in quâ & per quam regenerari oportet omnes salvandos. Id est, manente matris virginitate integrâ, & utero clauso, inquit, peperisset absq; dolore, eratq; Eva constituta supra virum.* Et Pag. 654. n. 46. scribit: *At saltem cum Eva facta sit de costâ viri, id ipsum innuit notam pudicitie, vetitamq; carnis copulam: quippe quæ incestum, præter stuprum continebat, quod nec Adamû latebat; de quo tamen Omnipotens post peccati lapsum dispensasse visus est, concedens matrimonium.* Ac cit. n. 49. m. 6. ex mero delirio scribit: *Ac demum illam potius, ad patrandam suam fedtatem ad arbusa deduxit, quàm ob tegmen pudoris. Poterunt siquidem ficulneis frondibus pudorem texisse, & absconsionem per arbusa neglexisse, si non habuisset simul corruptæ castimonie signa.* Hæc iste Helmontius; qui in his rebus Scripturæ, stultissimè cespitavit & deliravit. Nam 1. *Falsum est, Humanum genus ex solâ Evâ, non per copulam sed per obumbrationem solius Spiritûs Sancti propagandum fuisse.* Cur enim utrique dixisset Dominus: *Crescite & multiplicamini Genes. 1. v. 28. 11.* Falsum est: *vetitam fuisse carnis copulam; quoniam Eva fuerit ex costâ edificata; & ita copula ista, præter stuprum incestum continuerit.* Nam unde hoc probat? Reclamat benedictio divina loco citato. Et utcunque Helmontius convasaverit & iniit & media & finem inauditæ suæ*

suæ Physicæ; & Ortum universæ suæ Medicinæ adhibuerit: tamen nunquam curabit morbum hujus cariosæ & Gallicæ nive frigidioris consequentiæ: *Eva facta fuit de costâ Adami: E. copula carnis Adami & E. va, præter stuprum, continuit incestum.* III. Falsum est; *Protoplastos in hunc finem ad arbusa secessisse, quem iste statuit.* Nam à facie Domini se absconderunt, *Genes. III. v. 8.* Reclamat quoque versic: Capitis IV. Unde etiam IV. *Falissimum* denique est; ut ibidem collegit: *Ob admis- sam turpitudinem Adamum in exilium fuisse ejectum; & Solam carnis luxuriam mortem causatam fuisse.* Nam; Quodnam Protoplastorum peccatum, & quàm gravè istud fuerit, ex dictis satis patet.

XXVI. II. *Apertionem oculorum*, quod concernit; de quâ Mo- ses I. cit: *Et aperti sunt oculi amborum.* iterum eam pulchrè exposuit, doctissimus Pater *Augustinus*, Tom. III. edit. Plant. Lib. XI de Genes. ad Lit. cap. 31. pa. 291. *Aperti sunt oculi amborum. Quomodo inquit, nisi ad invicem concupiscendum ad peccati pœnam carnis ipsius morte conceptam, ut iam esset corpus mortis, in quo lex in membris repugnaret legi- mentis. Neq; enim clausis oculis facti erant, & in Paradiso deliciarum cæci palpantesq; oberrabant, ut vetitum lignum etiam nescientes attinge- rent, palpantesq; fructus prohibitos ignorando decerperent: Sed scriptura usa videtur verbo translato, ut apertos diceret oculos, qui & antè pate- bant. Apertos utiq; ad aliquid intuendum, & cogitandum, quod antea nunquam adverterant. Sicut Evangelista Luc. 24. v. 31. dicit: Aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum per quem viam non cognoverant, non utiq; clausis oculis ambulantes, sed eum cognoscere non valentibus. Mox ut ergo præceptum transgressi sunt intrinsecus gratiâ deserente, omninò nuda- ti in sua membra oculos injecerunt, eaq; motu, quem non noverant, concu- piverunt. Ad hoc ergo aperti sunt oculi, ad quod antea non patebant, quamvis ad alia paterent. Nam si non peccassent, æqualia eis fuissent omnia membra, & membra generationis fuissent, ut facies & manus, quæ non libido sed voluntas in summo decore, in summâ castitate movisset: Videatur *Mercerus* in h. l. p. 50. Item: *Eucherius*. Cum quibus conveniunt, quæ tom. I. Homiliâ XV. in Genesim. p. 93. scripsit *Chry- sostomus*: *Neq; enim, inquit, esus ex eo ligno, oculos illorum aperuit, Nam & ante esum videbant. Sed quia gustus ille inobedientia erat argu- mentum, & prævaricatio mandati à Deo traditi: ob quam postea ablata est gloria, quæ illos circumdabat, quia se indignos tali honore fecerant: propte- rea scriptura morem suum observans inquit: Comederunt, & aperti sunt o-**

culi

culi amborum, & cognoverunt, quòd nudi essent: Nudati propter peccatū,
 • superna gratia amictu, & sensibilis suæ spoliationis sensum acceperūt, ut per
 • erubescētiā, quæ invadebat ipsos; certò scirent, in quantā ruinā ipsos
 • adduxisset mandati Domini prævaricatio. Et quæ Theodoretus habet,
 Quæst. 33. in Genes. p. 10. Quòd etiam ante esum non habebant oculos clau-
 sos: satis constat, iis qui volent attendere. Quomodo enim mulier lignum
 vidisset, & cibo pulchrum, & oculis gratum atque formosum (id enim licet
 intelligere) si non habuissent oculos apertos? Vocavit igitur divina Scriptu-
 ra sic, sensum illum peccati: Mox enim post admissum peccatum stimula-
 tur conscientia.

XXVII. Per istam igitur apertionem oculorum, non intelligitur Boni
 alicujus, & quidem majoris quàm antea habuerint, acquisitio, ut eis æ-
 quivocatione sua fraudulenter Satan persuaserat: *Viderit enim quem-
 admodum dixerit serpens, Aperientur vobis oculi.* Hoc enim eum scriptor
 libri dixisse narravit: in quā verò significatione, vel sententia dixerit, Le-
 ctori considerare permisit. scribit iterum August. cit. lib. II. de Genes. c.
 31. p. 271. Sed Boni amissi animadversio: ut rectè dicas cum Theodoro,
 Rungio, Gesnero, Gerharo & aliis: Oculorum apertionem Scripturam no-
 minare τὴν μετὰ τὴν ἀμαρτίαν αἰσῆσις, *Sensum peccati.* Orbati enim Ju-
 stitiā originali, & corrupti mente & corpore vident se nudos esse, &
 quia corda peccato corrupta ardent pravis affectibus, agnoscunt fæ-
 ditatem & miseriam suam: ut in Genesin commentatur p. 175. Rungius.
 Hæc igitur apertio oculorum, admissi sceleris & summæ miseræ ani-
 madversio fuit. Nam ante lapsum, nihil putabant velandum, quia nihil
senserant refrenandum, ut August. de Genes. ad lit. Lib. I. cap. I. p. 265. lo-
 quitur. Et ut Chrysostomus scribit, Homil. XV. in Gen p. 87. Quod sum-
 ma & caput est aliorum beneficiorum, donavit illi, ut ab omnibus curis &
 sollicitudinibus corporis liber esset: neq; ullis vestium indumentis, neq; alio
 aliquo indigere illum permisit: Sed quasi Angelos terrestres super terram
 versari voluit. Post lapsum autem hæc omnia interturbata fuerunt per
 peccatum, & profundissimam Naturæ corruptionem: Et hujus corru-
 ptionis & peccati commissi animadversio, vocatur à Mose,

apertio oculorum!

*Atque Tantum de ARBORE SCIENTIÆ
 BONI ET MALI.*

FINIS.

153 044

ULB Halle

3

003 484 998

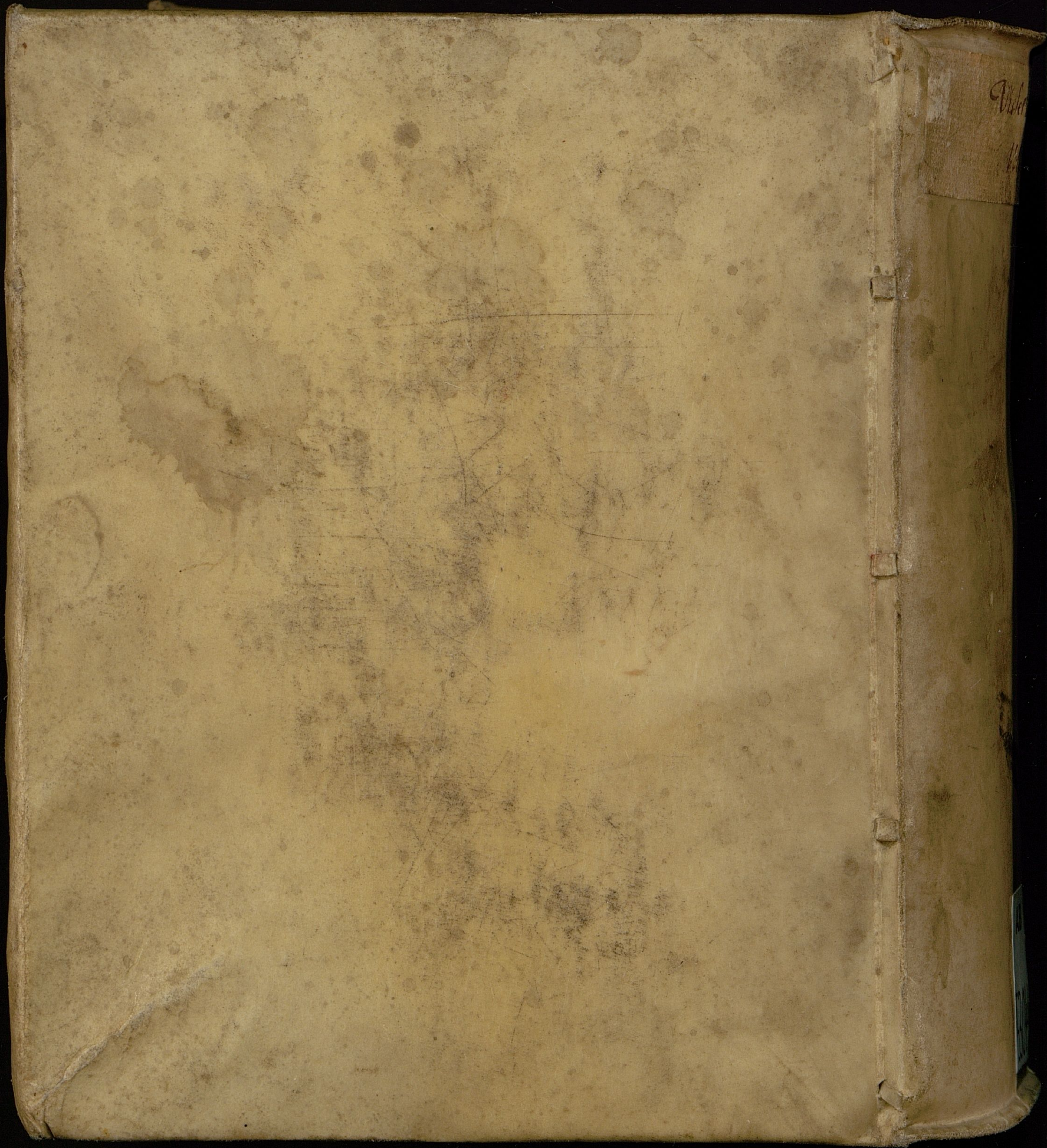

5b

AB 153044

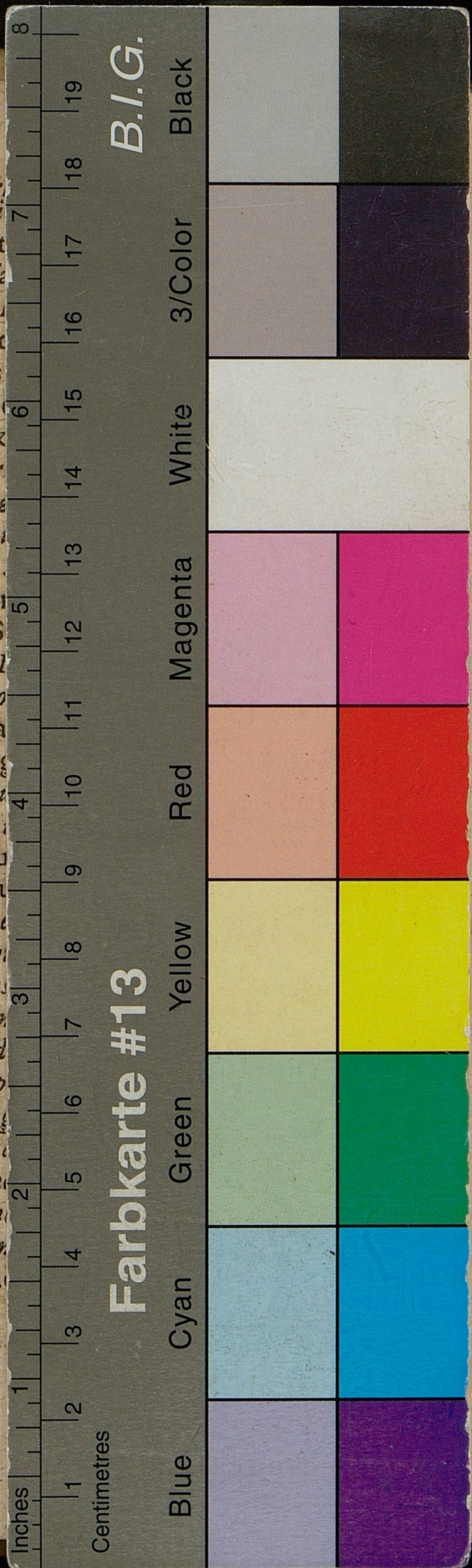
VD 17

Viel...
M...

3.

QUOD DEUS BENE VERTAT!
DISPUTATIO THEOLOGICA
De
**ARBORĒ SCIEN-
TIÆ BONI ET MALI,**

Quam
AUCTORITATE
Plurimum Reverendæ, Amplissimæ & Spectatissi-
mæ FACULTATIS THEOLOGICÆ in almâ
Salanâ;

PRO LOCO
In EADĒM ritè consequendo
Majorum More
Publicè ventilandam

Ad Diem 22. Septembris Anno M. DC. LII. proposuit
CHRISTIANUS CHEMNITIUS,
S.S. Theol. D. & P. P. ut & Ecclesiæ ibidem & Dice-
ceseos tum temporis Vice-Pastor & Vice-
Superintendens.

RESPONDENTE
M. ABRAHAMO EXZELERN,
Crimmicia Misnico.
EDITIO TERTIA

JENÆ.
Typis JOHANNIS NISII,
ANNO M. DC. LXIII.

